

CESTA PŘES OCEÁN

Důvody emigrace Čechů byly v průběhu 19. století různé, převažovaly však příčiny ekonomické; v českých zemích byl nedostatek pracovních míst a v některých oblastech docházelo k relativnímu přelidnění, proto mnoho lidí emigrovalo.

Každý, kdo se rozhodl pro nový život v Americe, musel absolvovat náročnou cestu přes Atlantický oceán. Češi nejvíce odplouvali z německých přístavů, využívali ovšem i lodní spojení z anglických, nizozemských, francouzských a španělských přístavních měst. Většinou se nejednalo o pohodlné cestování – lodě byly přeplněné a často velmi špinavé. Mnoho cestujících trpělo mořskou nemocí, nedostatkem jídla a docházelo také k epidemiím, které si často vyžádaly oběti na životech. Cestou přes oceán začínal – navzdory všem nesnázím – nový život.

Obr. 3 V roce 1833 bylo Chicago ještě malou osadou.
(Zdroj: Wikimedia Commons, public domain)

ŽÁDOST O VYSTĚHOVALECTVÍ

Když se chtěl občan Rakouska-Uherska legálně vystěhovat do zahraničí, musel mít povolení okresního hejtmanství, k němuž se v případě žen a nezletilých osob přikládal souhlas manželů, resp. rodičů či poručníků a často také výpis z matriky, křestní list, čelední knížka a další dokumentace. Muži navíc museli mít splněnou vojenskou službu, resp. bylo nutné se z ní vyplatit. Žádosti měly většinou velmi šablonovitou podobu: byly v nich uvedeny důvody, finanční situace a vazby na místo, kam chtěl žadatel vycestovat. Pokud již žili v USA příbuzní nebo bývalí sousedé, bylo to vždy zmíněno. Místo však nebylo často specifikováno – nejčastěji se objevovalo vágní označení Severní Amerika, resp. Amerika či nejrůznější zkomoleniny, které většinou uváděli lidé nižšího vzdělání. Pokud bylo vycestování žadateli povoleno, dostal průvodní list nebo povolení, případně pas.

Jak vyplývá z další dokumentace uložené ve strakonickém okresním archivu, Josef Chvosta (1884–1965) z Elčovic čp. 30 (dnes Lčovice), který se rozhodl vycestovat v létě 1909, do Ameriky skutečně odjel, ovšem nelegálně. Dne 17. září byl okresním hejtmanstvím ve Strakonících vyzván, aby se dostavil k výsledku ohledně své plánované cesty, o den později však jeho stejnojmenný otec, který byl v Elčovicích rolníkem, napsal na hejtmanství dopis, ve kterém uvedl, že jeho syn nemohl v Čechách již déle setrvat, neboť „*podle jeho řemesla přišel by o místo, když by se včas neohlásil*“. Již v roce 1910 během amerického sčítání lidu je mladík uveden jako obyvatel 10. wardy v Chicagu. Zřejmě až v USA se oženil s Annou, která byla o čtyři roky mladší a s níž měl později nejméně šest dětí. Jaké byly další osudy Josefa Chvosty, bohužel není známo; nejpozději od roku 1930 žil v Ciceru a zemřel 24. dubna 1965.

Chvosta Josef, sladovnický v Elčovicích.
V Elčovicích, dne 9. srpna 1909.

Žádost za povolení k vystěhování se do Ameriky.

Slavné ck okresní hejtmanství v Strakonících

V hluboké pokoře podepsaný prosí o milostivé povolení k vystěhování se do Ameriky a podporuje tuto svou prosbu následujícími důvody:

Dle připojení vojenské knížky sloužil jsem u c. a k. 11. pěšího pluku jako desátník po tři roky. V roce 1909 byl jsem povolán k aktivní službě vojenské do Bosny kdež jsem pobyl od 20. března do 27. dubna 1909

a jest mně tato aktivní služba počítána za jedno cvičení ve zbrani.

V pokoře podepsanému naskytá se v Americe dobrá budoucnost, neboť mám v Chicagu nastoupiti velmi výnosné místo v jednom pivovarském podniku a jsem odtud ustavičně pobádán abych co nejdříve toto místo nastoupil.

Vzhledem ku všem zde uvedeným důvodům kladu v hluboké pokoře prosbu:

Slavné ck. okresní hejtmanství!

[R]ačiz mně milostivě uděliti povolení k vystěhování se do Ameriky a tím mně dopomoci k lepšímu bytí a kynoucí mně dobré budoucnosti.

Josef Chvosta.

Zdroj: Státní okresní archiv Strakonice, fond OÚ Strakonice, karton 273, fol. 104, žádost Josefa Chvosty k vystěhování se do Ameriky, rkp.

NATURALIZACE OBČANŮ RAKOUSKA-UHERSKA V USA

Karel Jonáš (1840–1896), českoamerický novinář a politik, přeložil a sestavil pro českou komunitu v Americe výbor amerických zákonů. Právní problematika vystěhovalectví se týkala všech imigrantů, byla tedy směrodatná i pro Čechy, kteří se usídlili v Chicagu. Vybraná část představuje smlouvu mezi Rakouskem-Uherskem a Spojenými státy americkými, která pojednává zejména o nabytí občanství, vydávání zločinců a vojenské povinnosti. Z níže uvedené ukázky vyplývá, že čeští emigranti mohli získat americké

občanství již po pěti letech strávených v USA. Pokud jej přijali, rakouského se mohli zříci.

Vzhledem k tomu, že se v příručce objevuje řada chyb a jazykově není po formální stránce sjednocena, zdá se, že byla vydána ve spěchu. Zřejmě byla po právní úpravě vztahů USA a Rakouska-Uherska velká poptávka.

Jeho Veličenstvo císař rakouský [!], král český [!] atd. a apoštolský král uherský [!], a president Spojených Států [!] amerických, přejíce si uspořádati občanství těch osob, které vystěhují se z rakousko-uherského mocnářství do Spojených Států [!] amerických a ze Spojených Států [!] amerických do území rakousko-uherského mocnářství, usnesli se o tom předmětu vyjednávat i k tomu cíli ustanovili plnomocníky aby uzavřeli smlouvu, totiž:

Jeho Veličenstvo císař Rakouský, apoštolský král Uherský:

Hraběte FRIDRICHA FERDINANDA BEUSTA, Jeho Veličenstva tajného radu a komořího, kancléře říšského, ministra císařského domu a zahraničních věcí, majitele velkokříže řádu sv. Štěpána a Leopolda;

a president Spojených Států [!] amerických:

JOHN'A JAY'E, kromobyčejného vyslance a plnomocného ministra Spojených Států [!] u Jeho císařského a královského apoštolského Veličenstva,

kteří dohodnuvše se, podepsali následující články:

ČL. 1. Občané rakousko-uherského mocnářství, kteří ve Spojených Státech [!] amerických nejméně pět let nepřetržitě bydleli, a mezi tím časem naturalizovanými občany Spojených Států [!] se stali, považováni budou

od vlády rakouské i uherské za občany americké, a též tak bude s nimi jednáno.

Naopak, občané Spojených Států [!] amerických, kteří v území rakousko-uherského mocnářství nejméně pět let nepřetržitě bydleli a mezi tím časem stali se naturalizovanými občany rakousko-uherské monarchie, považováni budou od Spojených Států [!] za občany rakousko-uherského mocnářství a též tak bude s nimi jednáno.

Prohlášení úmyslu, státi se občanem jedné nebo druhé země, neplatí na žádné straně za naturalizaci.

ČL. 2. Naturalizovaný občan jedné strany, vrátí-li se do území druhé, podléhá soudu a pokutě pro skutek trestný dle zákonů původní vlasti své, zpáchaný [!] před vystěhováním se, jestliže dle zákonů původní vlasti nenastalo promlčení (LIMITATION) aneb jiné odpuštění trestu.

Zejména bývalý občan rakousko-uherského mocnářství, jenž dle článku 1. považován býti má za občana amerického, podléhá vyšetřování a pokutě dle zákonů Rakousko-Uherska pro nevyplnění povinnosti vojenské:

1. vstěhoval-li se, když byl při odvodu branců již co rekrut ke službě ve stálé armádě povolán;
2. vystěhoval-li se, když sloužil u praporu aneb měl dovolenou na jistý čas;
3. když, maje dovolenou na čas neurčitý aneb počítán jsa k záloze nebo k zemské obraně, vystěhoval se povolán byv do služby, nebo když veřejné svolání jej k dostavení se zavazovalo, neb když byla vypukla válka.

Naproti tomu bývalý občan rakousko-uherského mocnářství naturalizovaný ve Spojených Státech [!], kterýž při vystěhování se nebo po něm přestoupil zákony o povinnosti vojenské skutky neb zanedbáním

jiného způsobu [!] nežli v těchto třech odstavcích jest uvedeno, nemůže při návratu do původní vlasti své ani k potomní službě vojenské býti povoláván, ani pro vyplnění povinnosti vojenské vyšetřován nebo pokutován.

ČL. 3. Smlouva o vzájemném vydávání zločincův, uprchlíků před spravedlivostí, uzavřená dne 3. července 1856 mezi vládou Spojených Států [!] amerických se strany jedné a rakousko-uherskou monarchií se strany druhé, jakož i usnešení podepsané na 8. máje 1848, dodatkem ku smlouvě obchodní a plavební, uzavřené mezi řečenými vládami dne 27. srpna 1829 a obzvláště ustanovení ku článku 4. řečené smlouvy, týkající se uprchlíků z lodí válečných a obchodních, zůstávají v platnosti beze změny.

ČL. 4. Vystěhovalc z jednoho státu, jenž dle článku 1. má se považovati za občana druhého státu, nesmí po návratu do původní vlasti nucen býti ku vstoupení do dřívějšího státního svazku, leč nabude-li z vlastní vůle zase občanství a odřekne-li se občanství toho, kteréž naturalizací získal, nemá se mu v tom zabráňovati aniž vyžadovati určité lhůty přebývání k vůli uznání jeho znovu nabytého občanství v původní vlasti.

ČL. 5. Tato smlouva nabude platnosti hned po výměně potvrzení a potrvá deset let.

Kdyby žádná strana nedala druhé před uplynutím té lhůty šestiměsíční výpověď, tedy potrvá dále v platnosti až do uplynutí dvanácti měsíců po výpovědi dané od kterékoli ze stran se smlouvajících.

ČL. 6. Smlouva tato budiž potvrzena od Jeho Veličenstva císaře rakouského [!] a krále uherského [!] s ústavním svolením obou zákonodárstev rakousko-uherské

monarchie, a od presidenta Spojených Států [!], a potvrzení budiž vyměřeno ve Vídni do dvanácti měsíců od datu jejího.

Na důkaz toho plnomocníci podepsali tuto smlouvu v němčině i angličtině a připojili pečeť své.

Dáno ve Vídni dne dvacátého září leta Páně tisícího osmistého a sedmdesátého, ve dvacátém druhém roce panování Jeho císařského a královského apoštolského Veličenstva a v devadesátém pátém roce neodvislosti Spojených Států [!] amerických.

(L. S.) Beust m. p.

(L. S.) John Jay m. p.

Zdroj: Karel JONÁŠ, *Americké právo. Sbíрка zákonů a výkladů právních zvláště důležitých pro osadníky česko-americké*, Racine: Slavie, 1882, 2. vyd., s. 37–39.

ZÁŽITKY Z CESTY PŘES OCEÁN

František Boleslav Zdrůbek se narodil 26. července 1842 v Bezdědicích u Hostomic jako syn ševcovského mistra. Během gymnaziálních studií odešel do kláštera ve Štýrském Hradci, po ukončení studia se stal posluchačem bohoslovectví. Zanedlouho se s katolictvím zřejmě rozešel a začal studovat na protestantském učilišti ve švýcarské Basileji. O vyšším vzdělání vypovídá již samotný styl dopisu, který zaslal roku 1872 Vojtovi Náprstkovi (1826–1894). Zdá se, že nesporný literární talent naplno uplatnil právě až v Americe.

Podle amerického sčítání lidu z roku 1910 emigroval Zdrůbek do Ameriky již v roce 1867. Lze se jen dohadovat,

zda byl zklamán politickým vývojem v habsburské monarchii – jeho názory, které později v Americe hlásal, by to však naznačovaly. Krátce po příchodu působil Zdrůbek jako evangelický duchovní ve Wisconsinu a v Chicagu. Poté se živil jako novinář ve Wisconsinu, Iowě a Ohiu. Na počátku sedmdesátých let 19. století se krátce vrátil do Čech a po příjezdu do USA působil v Texasu a Nebrasce. Až roku 1874 se opět přesunul společně se svou ženou Lindou a nejméně dvěma dětmi do největšího města amerického státu Illinois. Krátce předtím se seznámil s knihařem, knihkupcem a začínajícím nakladatelem Augustem Geringerem (1842–1930). Společně vydali českou čítanku, která měla odpovídat realitě, jež obklopovala české děti žijící v USA. Oběma autorům zřejmě také vadil prokatolický a prohabsburský tón původně užívané učebnice. Nová čítanka nabyla mezi krajany v USA takové obliby, že na počátku dvacátých let 20. století vyšla již ve dvacátém vydání. V obdobné činnosti pak Zdrůbek pokračoval i v následujících letech.

Zdrůbek byl redaktorem několika českých novin a časopisů, např. *Pokroku Západu*, *Pokroku*, od roku 1875 psal do Geringerem vydávané *Svornosti*. Působil i v řadě dalších periodik vydávaných tímto nakladatelstvím (*Duch času*, týdeník *Amerikán*, *Svojan*) a živil se také překládáním z angličtiny do češtiny. Aktivní byl rovněž v činnosti pro krajanskou komunitu: jako bezvěrec (zastánce tábora svobodomyšlných) se výrazně zasloužil o založení Českého národního hřbitova a byl členem Tělovýchovné jednoty Sokol. Zemřel 14. září 1911 v Chicagu.

Když na počátku sedmdesátých let 19. století pobýval Zdrůbek v Čechách, byl s největší pravděpodobností přijat Vojtou Náprstkem v domě U Halánků. Pražský mecenáš byl příznivcem českých krajanů, s nimiž udržoval intenzivní

styky. Oba muži si zřejmě byli blízcí, neboť zakladatel Amerického klubu českých dam měl za sebou nejen desetiletou zkušenost z Nového světa, ale ani jeho světonázor nebyl vzdálen Zdrůbkovu.

Tématem dopisu z počátku roku 1872 je plavba po moři. Ta byla první velkou zkouškou na cestě za americkým snem. Cestující mohli plout na plachetnici nebo na parníku. Cesta plachetnicí byla levnější, zato méně pohodlná a také náročnější. Plavba trvala samozřejmě déle – záleželo na směru a intenzitě větru. Přístavy, z nichž Češi nejčastěji vyplouvali, byly Brémy a Hamburk. Zdrůbek využil pro české vystěhovalce netypickou cestu, neboť se plavil z francouzského přístavu Le Havre na Kubu a až poté do USA.

12. 2. 72

Santander, Španělsko, Byscajský [!] záliv, na lodi „Köln“
2. února, o polednách

Občanu V. Náprstkovi.

Ctěný příteli!

Maje chvíli času, neopomím sdělit Vám další kus cesty naší. Prosím sdělte to laskavě sl. Rumplovým [?].

Z Havru vyjeli jsme ve středu o 2 hod. odp. za příznivé doby, ale k večeru sesílil se vítr a všickni jsme onemocněli do rána. Na štěstí jsme mohli mít okénko v kajutě otevřené, ale druhý den ráno bylo hůře, vlny byly stále vyšší, a okénko muselo se zavřít. Celý čtvrtek jsme bĕdovali v postelích a naříkali, nic nejedli, samé těžkosti jen ty nejhorší. Opravdové nářky počaly vystupovati ku (ač hluchým) nebesům: „Proč jen jsem nezůstala doma“ volala poprvé Eliška, „ach já to nepřežiji“ bĕdovala

moje drahá Linda. Já sám povaloval se s těžkou hlavou po pohovce, boje se zvednouti ji a otevřítí očí.

Těšit druhé, že to brzy se polepší a že to nebude trvat celou cestu, neměl jsem ani síly. To jediné nás sílilo, že odpočineme si nějaký den ve Španělsku.

Včera (čtvrtek) strávily [!] jsme celý den na palubě, ač při výsluní byl studený a silný vítr JZ., my jeli stále na jih. K večeru se moře utišilo. My v ten den je vypili čisté polévky trochu a pak kávy, jiného nemohli jsme nic jísti. Ten Mogador¹⁶⁹ od Vás, toho aby bylo ještě několik lahví; můžete-li, telegrafujte nám jej ho asi 5 lahví na Kubu. – Leželi jsme nedaleko komína za větrem dobře zabaleny [!] v deky a hekali jsme. – Noc byla tišší, spali jsme obstojně, a krásné jitro ukázalo nám při vstávání břehy Španělského [!] zálivu u Santander. Bylo po nemoci, umyli jsme se zase jednou a učesali (po 2 dnech) a vylezli na palubu. Za 2 hodiny byli jsme všickni zdraví a pili jsme kávu, pak pivo a o polednách polévku a brambory; pečení museli jsem rozdati, nemajíce chutě na ni. – V Havru koupili jsme si pečené kuře (za 6 franků), ted ho právě žena s Eliškou dojídají a připijíme piva. – Naproti nám na vršku dvě ženy obracejí posekané seno.

Přístav Santander jest přirozený jen, ale velekrásný a zajímavý. Na jih rozkládají se posněžená temena hor kantabrických [!] v malebném položení, před námi stojí město samo, do něhož můžeme jen pomocí lodic za osobu \$, sem a tam. Po obou stranách vysoké skály zelené a při domkách všude zahrady se zelinami

¹⁶⁹ Druh likéru.

hodně už vysokými. Teplo bylo do polodne srpnové, teď teprve pokryla se lehce část oblohy a vane severní vítr, kterýž nás příjemně chladí.

Za sebou vidíme k veliký „brandung“¹⁷⁰, kde vlny z plna moře bijí do zálivu a věží se.

Přibylo nám v Havru 12, zde 48 osob, tak že je nás na lodi 185.

Jak Vám závidíme pohodlné živobytí Vaše při tiché práci. Před námi stojí ještě asi 10–12 dní na Kubu, ač doufáme, že bude snad příznivější, než dosud z Havru. Z Kuby budeme opět psáti.

Vřelý pozdrav všem milým našim!

Nazdar!

Váš

Fr. Bol. Zdrůbek

Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, fond Vojta Náprstek, dopis Františka Boleslava Zdrůbka ze dne 12. 2. 1872, rkp.

¹⁷⁰ Německy – vlnobití.

CESTA PŘES OCEÁN

Obr. 4 Pohlednice s vyobrazením brány Českého národního hřbitova v Chicagu.
(Zdroj: soukromý archiv autorů)